

مرور سیستماتیک مطالعات حوزه یادگیری مشارکتی و پیشرفت تحصیلی

مریم گل پرور^۱

دانشجوی کارشناسی ارشد، روانشناسی تربیتی، دانشگاه مازندران

فاطمه بای

کارشناسی، آموزش ابتدایی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد آزادشهر، گلستان

طاهره خاندوزی

کارشناسی، مدیریت بازرگانی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علی آباد کتول

احسان منصوری

کارشناسی، آموزش ابتدایی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد آزادشهر، گلستان

چکیده

تحقیق حاضر با هدف بررسی مطالعات موجود در زمینه یادگیری مشارکتی و پیشرفت تحصیلی انجام گرفته است. یادگیری مشارکتی که بر همیاری و همکاری دانش آموزان در فرایند آموزش اشاره دارد می تواند با درگیر کردن دانش آموزان در فرایند آموزش سبب بهبود عملکرد و در نتیجه پیشرفت تحصیلی آنها شود. همیاری در یادگیری مشارکتی زمینه مناسبی را برای رشد مهارت های اجتماعی و همدلی با دیگران فراهم می سازد و رفتار مخل نظم را تا حدود زیادی کاهش و نیز احساس مثبت دانش آموزان را نسبت به یکدیگر و نسبت به خود افزایش می دهد و مسئولیت فرد را در قبال یادگیری بیشتر می کند. همچنین، احساس همدردی دانش آموزان نسبت به دیگران را افزایش داده، تنش های میان گروهی و رفتار پرخاشگرانه و ضد اجتماعی را کاهش می دهد و تأثیر قابل ملاحظه ای بر کیفیت قضاوت اخلاقی آنان دارد.

واژگان کلیدی: یادگیری مشارکتی، پیشرفت تحصیلی، عملکرد تحصیلی

^۱ نویسنده مسئول: shimatajari1375@yahoo.com

مقدمه

رشد هر جامعه ای مرهون نظام آموزشی آن جامعه است مسئله پیشرفت تحصیلی و دانش دانش آموزان یکی از شاخصه های مهم در سنجش آموزش و پرورش است و به کل تام کوشش های این نظام آموزشی، به عبارتی جامعه عمل پوشاندن به این امر است (کهیزی، ۱۳۹۲). حساسیت تعلیم و تربیت از یک سو و پیچیدگی جهان امروز از سوی دیگر تمرکز و توجه معلمان و مدیران را به پرورش دانش آموزان راهبردی و با انگیزه تغییر داده است. پیشرفت تحصیلی به توانایی آموخته شده یا اکتسابی فرد در موضوعات آموزشی اطلاق می شود که به وسیله آزمون های فراگیر استاندارد شده یا آزمون های معلم ساخته اندازه گیری می شود. به طور کلی این اصطلاح به معنای مقدار یادگیری آموزشی فرد است که بتوان آن ها را در مقوله کلی عوامل مربوط به تفاوت های فردی و عوامل مدرسه و نظام آموزش و پرورش مورد مطالعه قرار داد (دلیر ناصر و حسینی نسبت، ۱۳۹۴).

در واقع پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان یکی از مهم ترین ملاک های ارزیابی معلمان محسوب می شود. برای دانش آموزان نیز معدل، تحصیلی معرف توانایی های علمی آن ها برای ورود به دنیای کار و اشتغال و پایه بالاتر است؛ بنابراین نظریه پردازان تربیتی بسیاری از پژوهش های خود را بر شناخت اصول موثر بر پیشرفت تحصیلی متمرکز بوده (درتاج و همکاران، ۱۳۹۲). بنابراین پیشرفت تحصیلی همواره مورد توجه و عنایت خاص نظام های آموزشی قرار داشته است و میزان پیشرفت تحصیلی یکی از ملاک های ارزیابی کارایی نظام های آموزشی محسوب می شود. بررسی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان یکی از موضوعات اساسی تحقیق است. عوامل بسیاری از جمله شیوه های تدریس سن، جنسیت معلمان و عوامل اجتماعی، اقتصادی و غیره در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مؤثر است. (هیل، ۱۹۸۴). یکی از این الگوهای تدریس که می تواند بر پیشرفت تحصیلی و همچنین عملکرد تحصیلی و سایر جنبه های آموزشی دانش آموزان تأثیر گذار باشد، یادگیری مشارکتی می باشد که ما نیز در این مقاله به بررسی آن خواهیم پرداخت.

مبانی نظری

یادگیری مشارکتی

به اعتقاد کارشناسان تعلیم و تربیت دانش آموزانی که از طریق یادگیری فعال به یادگیری می پردازند، نه تنها بهتر فرا می گیرند بلکه از یادگیری لذت بیشتری می برند زیرا به جای اینکه شنونده صرف باشند فعالانه در جریان یادگیری مشارکت می کنند و خود را مسئول یادگیری خویش می دانند (کرامتی و حسینی، ۱۳۸۷) در این راستا یادگیری مشارکتی به عنوان یکی از روش های فعال یادگیری است توجه صاحب نظران را به خود جلب و اثر بخشی خود را در تکامل همه جانبه فراگیران نشان داده است (عباسی اصل، ۱۳۹۵) یادگیری مشارکتی قادر به تغییر یادگیری نافع دانش آموزان به یادگیری فعال و سازنده است (موسوی و سرداری، ۱۳۹۸).

اسلاوین (۱۹۹۱) یادگیری مشارکتی را به عنوان راه حلی برای مقابله با انبوهی از مشکلات آموزشی می داند و از آن به عنوان وسیله ای برای تقویت مهارت های فکری و ارتقاء سطح یادگیری، جایگزینی برای گروه بندی دانش آموزان براساس توانایی هایشان، وسیله ای برای بهبود روابط دانش آموزان نژادهای مختلف و آماده کردن آنها برای ایفای نقش در فعالیت های گروهی یاد می کند (به نقل از محمدی، ۱۳۹۲).

مشخصه های یادگیری مشارکتی

• همبستگی مثبت

فعالیت های گروهی زمانی شکل همیاری به خود می گیرد که اعضای گروه همه باور کنند که موفقیت هریک، در گروه موفقیت فرد اعضای گروه است. بنابراین برای تحقق هدف های گروه، این همبستگی از راه های گوناگونی مانند: تقسیم کار، توزیع منابع آموزشی و تعیین نقش افراد در گروه امکان پذیر است.

• مسئولیت فردی

مسئولیت فردی به این معنی است که هریک از افراد، خود را موظف بداند در مورد تکالیف تعیین شده برای گروه، به خوبی مطالعه کند و آن ها را انجام دهد تا یاد بگیرد. زیرا او مسئولیت آموزش سایر اعضای گروه را نیز بعهده دارد. بنابر این، تمام اعضای گروه تلاش می کنند که تکالیف تعیین شده را هرچه بهتر انجام بدهند تا نسبت به مسئولیت آموزشی خود کوتاهی نکرده باشند.

• تعامل چهره به چهره (کنش متقابل)

در یادگیری به روش همیاری گروهی، پشتیبانی، تشویق و کمک همه افراد گروه به یکدیگر اهمیت زیادی دارد. این باور و اعتماد، عامل محرک فعالیت های گروهی و مشوق تلاش های فردی در گروه است. از این رو، اعضای گروه را باید به مشارکت در بحث ها و تبادل نظر ها با یکدیگر تشویق کرد.

• مهارت های اجتماعی

بخش مهم همیاری در یادگیری، آموزش مهارت هایی است که برای مشارکت مؤثر افراد در فعالیت های گروهی لازم است. معلم باید مهارت های درون گروهی و مهارت های اجتماعی از قبیل ارتباط اعضاء با یکدیگر را مشخص کند. برخی از این مهارت ها عبارت است از: پیگیری وظایف و پا به پای گروه حرکت کردن، فهمیدن پاسخ های گروه و موافقت آگاهانه افراد با آن ها، احترام گذاشتن به نظریه های اعضای گروه، گوش دادن به فردی که در حال سخن گفتن در گروه است، آرام و ملایم حرف زدن در گروه، نقد و بررسی نظریه های ارائه شده به جای انتقاد از افراد و معلمان باید این مهارت ها و نظایر آن را، که برای پرورش رفتارهای اجتماعی دانش آموزان ضروری است، به آنان آموزش دهند (اسلاوین، ۱۹۹۰).

پیشرفت تحصیلی

رشد و بالندگی هر جامعه ای مرهون نظام آموزشی آن جامعه است. در عصر حاضر تعلیم و تربیت و به طور کلی تحصیل بخش مهمی از زندگی افراد را تشکیل می دهد، علاوه بر این، کیفیت و کمیت این تحصیل نیز نقش مهمی در آینده افراد ایفا می کند. نزدیک به یک قرن است که روان شناسان به صورت گسترده در تلاش برای شناسایی عوامل پیش بینی کننده پیشرفت تحصیلی هستند (نریمانی و سلیمانی، ۱۳۹۲) مسأله پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، یکی از شاخص های مهم در ارزیابی آموزش و پرورش است و تمام کوشش های این نظام، در واقع برای جامه عمل پوشاندن به این امر است (کهریزی، ۱۳۹۲). موفقیت دانش آموزان در مدرسه، هدف اصلی هر نظام آموزشی است. موفقیت در مدرسه، کسب تجربه های مناسب در کلیه ابعاد رشد شناختی، عاطفی، اجتماعی، رفتاری و زیستی را شامل می شود. کسب این تجربه ها در مدرسه می تواند بر زندگی حال و آینده کودکان و نوجوانان تأثیر سرنوشت سازی داشته باشد (ظهره وند، ۱۳۹۴).

عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی

وانگ، هر تل و والبرگ (۱۹۹۳) در بازنگری تعداد زیادی از پژوهش های مربوط به عوامل مختلف مؤثر بر پیشرفت تحصیلی ۲۸۸ متغیر را یافتند که در تحقیقات مختلف رابطه آن ها با یادگیری مورد بررسی قرار گرفته است. وانگ و همکارانش این متغیرها را در ۳۰ موضوع ۶ طبقه ای دسته بندی کرده اند. این ۶ طبقه به طور خلاصه عبارتند از:

۱. سازمان های دولتی و غیر دولتی ایالتی و ولایتی

۲. خانه و جامعه و محتوای تربیتی

۳. وضعیت جمعیت دانش آموزان، فرهنگ، سیاست ها، تجارب و جو مدرسه

۴. طرح و ارائه برنامه های آموزشی و تحصیلی

۵. تجارب کلاس درسی

۶. ویژگی های دانش آموزان

با توجه به نتایج به دست آمده توسط وانگ و همکارانش معلوم می شود که سه عامل: ویژگی های دانش آموزان، تجارب کلاس درس و خانواده، جامعه و محتوای تربیتی تاثیر زیادی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دارند.

مدرسه و پیشرفت تحصیلی

بلوم (۱۹۷۶) معتقد است که ممکن است آموزش به وسیله نهادهای مختلف اجتماعی چون خانواده، وسایل ارتباط جمعی و همچنین از طریق تجربیات متنوع زندگی در اجتماع انجام گیرد اما آموزش منظم عموماً به وسیله مدارس و دانشگاه ها به یادگیرندگان ارائه می شود. وظیفه اساسی آموزشگاه های سراسر دنیا تعلیم و تربیت جوانان است. با آن که مقاصد و محتوای این تعلیم و تربیت در میان ملت ها و نیز در درون یک ملت متفاوت است اما فرایندهای آموزش همه مدارس بسیار شبیه به هم است (رضایی نسب، ۱۳۸۹). بنابراین آموزش بدون ایجاد رابطه معنای نخواهد داشت و معلمان در همان آغاز کار خود پی می برند که نحوه برقراری ارتباط با دانش آموزان بسیار با اهمیت است. روابط مبتنی بر محبت، احترام و اعتماد متقابل میان معلم و دانش آموز هم موجب می شود تا دانش آموز به معلم وابسته نشود و هم انگیزه تحصیلی وی را افزایش دهد (بیابانگرد، ۱۳۹۰)

انتظارات معلم و پیشرفت تحصیلی

در بعد انتظارات، معلم نیز تأثیر انکار ناپذیری بر دستاوردهای دانش آموزان دارد. انتظارات واقع گرایانه معلم به پیشرفت تحصیلی دانش آموزان کمک موثر می کند و معلمان باید از دانش آموزان انتظاری داشته باشند که بیش از پیش عملکرد خود را بهبود بخشند اما زیاده روی در این امر به فشارهای روانی و اضطراب در دانش آموزان و افت تحصیلی آن ها منجر می شود (محمدرحیمی، ۱۳۹۰)

شانگ (۱۹۸۹) بر این باور است که انتظارات و باورهای معلم از دو جنبه بر عملکرد و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تأثیر می گذارد. انتظارات معلم از دانش آموزان باعث ادراک این مسئله از سوی دانش آموز می شود که سطح تلاش و توانایی او با توقع معلم تناسب دارد یا خیر؟ همچنین شانگ معتقد است که وجود تناسب برای پیشرفت تحصیلی لازم است و این تناسب توسط معلم ایجاد می شود نه دانش آموز. از طرف دیگر فقدان تناسب مورد بحث باعث ایجاد این برداشت در دانش آموز می شود که توقع معلم با توانایی او قابل انطباق نیست و در نتیجه انگیزه پیشرفت و به تبع آن سطح عملکرد پایین می آید (رئیس سعیدی، ۱۳۸۷).

روش تحقیق

این تحقیق با بررسی مطالعات حوزه یادگیری مشارکتی و پیشرفت تحصیلی و با استفاده از روش مطالعه کتابخانه ای به صورت مرور سیستماتیک انجام گرفته و پیشینه نظری آن از انواع منابع از جمله مقالات، پایان نامه ها و کتاب های داخلی و خارجی استخراج گردیده است.

نتیجه گیری

در این مقاله به مطالعه و بررسی پژوهش های انجام شده در زمینه یادگیری مشارکتی و پیشرفت تحصیلی پرداختیم. یادگیری مشارکتی به عنوان یک رویکرد دانش آموز محور که بر کارگروهی بین دانش آموزان، همیاری و همکاری و رشد مهارت های اجتماعی دانش آموزان تأکید دارد. همچنین پیشرفت تحصیلی نیز بر موفقیت دانش آموزان در طول سال تحصیلی و رسیدن به اهداف آموزشی اشاره دارد که می تواند تحت تأثیر عوامل مختلفی قرار گیرد که مدرسه و معلم و روش تدریس استفاده شده توسط معلم یکی از این عوامل است. به نظر می رسد همیاری در یادگیری مشارکتی زمینه مناسبی را برای رشد مهارت های اجتماعی و همدلی با دیگران فراهم می سازد و رفتار منحل نظم را تا حدود زیادی کاهش و نیز احساس مثبت دانش آموزان را نسبت به یکدیگر و نسبت به خود افزایش می دهد و مسئولیت فرد را در قبال یادگیری بیشتر می کند. همچنین، احساس همدردی دانش آموزان نسبت به دیگران را افزایش داده، تنش های میان گروهی و رفتار پر خاشگرانه و ضد اجتماعی را کاهش می دهد و تأثیر قابل ملاحظه ای بر کیفیت قضاوت اخلاقی آنان دارد. بنابراین روش تدریس یادگیری مشارکتی با فعال کردن دانش آموزان در فرایند آموزش و یادگیری می تواند سبب بهبود عملکرد آن ها و در نتیجه پیشرفت تحصیلی آن ها شود، بنابراین پیشنهاد می شود معلمان دانش آموزان را به یادگیری مشارکتی تشویق کرده و خود نیز در آموزش از این تدریس بهره ببرند.

منابع

- بیابانگرد، اسماعیل. (۱۳۹۰). روشهای پیشگیری از افت تحصیلی، تهران، انتشارات انجمن اولیا و مربیان.
- جوینس بریس، ویل مارشال، کالهن و ایلی. (۱۳۸۰). الگوهای تدریس ۲۰۰۰ - ترجمه محمدرضا بهرنگی (۲۰۰۰) تهران: نشر بعثت.
- درتاج، فریبرز؛ لک پور، الهام، بهلولی، علی. (۱۳۹۲). بررسی میزان تأثیر مدارس هوشمند استان لرستان بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه، مجله فناوری آموزش، ۲۸، ۱۴۱ - ۱۳۳.
- دلیرناصر، نرگس؛ حسینی نصب، سید داوود. (۱۳۹۴). بررسی مقایسه ای پیشرفت تحصیلی و انگیزش پیشرفت در دانش آموزان ابتدایی مدارس عادی و هوشمند شهر تبریز؛ نشریه علمی - پژوهشی آموزش و ارزشیابی، سال هشتم، شماره ۲۹.
- رضائی نسب، اعظم. (۱۳۸۹). بررسی رابطه بین باورهای هوشی و خودکارآمدی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره پیش دانشگاهی شهرستان الشتر، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده علوم انسانی.
- رئیس سعیدی، حسن. (۱۳۸۷). ارائه مدل ساختاری پیشرفت تحصیلی در دانشگاه پیام نور بر اساس ویژگی های فردی دانشجویان، رساله دکتری، تهران، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده علوم انسانی.
- عباسی اصل، رؤیا. (۱۳۹۵). مقایسه اثربخشی سه روش یادگیری مشارکتی بر مهارت های اجتماعی دانش آموزان دختر پایه دوم راهنمایی؛ رویکردهای نوین آموزشی، ۱۱ (۱)، ۱۲۴ - ۱۰۵.

- کرامتی، محمدرضا؛ حسینی، بی بی مریم. (۱۳۸۷). تأثیر یادگیری مشارکتی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در درس فیزیک. مجله روانشناسی و علوم تربیتی، ۳۸ (۲)، ۱۶۵ - ۱۴۷.
- کهریزی، سمیه. (۱۳۹۲). نقش خودکارآمدی و رضایت از زندگی در پیش بینی عملکرد تحصیلی دانش آموزان دختر سال سوم دوره متوسطه کرمانشاه؛ مجله روانشناسی مدرسه؛ ۱۲۳، ۲-۱۰۷.
- ظهره وند، راضیه. (۱۳۹۴). مقایسه مفهوم خودکارآمدی تحصیلی، هوش هیجانی، باورهای جنسیتی و رضایت از جنس دختران و پسران دبیرستانی و سهم هر یک از این متغیرها در پیش بینی پیشرفت تحصیلی. مجله روانشناسی مدرسه، ۶ (۳)، ۴۶-۷۲.
- محمدرحیمی، مریم. (۱۳۹۰). مقایسه رابطه استفاده از راهبردهای شناختی و فراشناختی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر سال سوم متوسطه و پیش دانشگاهی مدارس هوشمند و عادی، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده علوم انسانی.
- محمدی، آرزو. (۱۳۹۲). مقایسه تأثیر یادگیری مشارکتی و نقشه مفهومی بر انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه بوعلی سینا، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی.
- موسوی، شادی؛ سرداری، باقر. (۱۳۹۸). تعیین اثربخشی الگوی یادگیری مشارکتی بر یادگیری خودراهبر (خودمدیریتی، رغبت برای یادگیری و خودکنترلی) دانش آموزان دختر؛ نشریه علمی آموزش و ارزشیابی، سال دوازدهم، شماره ۴۶، تابستان، ۸۴ - ۶۵.
- نریمانی، محمد؛ سلیمانی، اسماعیل. (۱۳۹۲). اثربخشی توان بخشی شناختی بر کارکردهای اجرایی (حافظه کاری و توجه) و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دارای اختلال یادگیری ریاضی. فصلنامه ناتوانی‌های یادگیری، ۲ (۳)، ۹۱-۱۱۵.
- Hill, K. T. (1984). *Debilitation motivation and testing*. New York: Academic Press
- Slavin (1990) ; *Cooperative Learning : Theory , Research and Practice ; Englewood.*
- Wang, M.C., Haertel, G.D. and Walberg, H.J. (1993) 'Synthesis of research: what helps students learn?' *Educational Leadership* 51, 4, 74-79.